

OPINIÓ

La trilogia de la Invasió Algorítmica (IA), de Jordi Pigem (2a part)

Diari de Terrassa

3 de maig de 2024

CARLES CODINA VERDAGUER, PROFESSOR DE CIÈNCIES SOCIALS D'ESO I BATXILLERAT A L'INSTITUT MONTSERRAT ROIG

Seguim. Cada vegada són més les veus discordants que denuncien la Mentalitat de què parlava ahir i que comprenen la Terra com la nostra llar i no com un recurs explotable.

Una d'aquestes veus la tenim a Catalunya i és el filòsof Jordi Pigem (1964), que acaba de publicar el tercer dels llibres que tanquen la seva trilogia crítica envers la digitalització de la realitat. El terme "Trilogia de la Invasió Algorítmica" és un bateig extret de la darrera de les obres, "Consciència o col·lapse" (Fragmenta Editorial, 2024), llibre que tanca un viatge intel·lectual començat amb la polèmica i cada vegada més reivindicada "Pandèmia i postveritat" (Fragmenta Editorial, 2021) i continuada amb "Tècnica i totalitarisme" (Fragmenta Editorial, 2023). L'evolució vital i acadèmica del filòsof català és paral·lela a la seva producció assagística.

Es va doctorar amb un treball del pensament de Raimon Panikkar, amb qui va establir una relació personal mentre l'erudit catalano-indi vivia a Tavertet. Tot just

abans de l'inici de la trilogia, Pigem va publicar un petit compendi del pensament filosòfic i ecologista de Panikkar en què es pot trobar una entrevista feta per l'autor el 2005 i un recull de textos amb el neologisme "ecosofia" com a tema central ("Ecosofia. La saviesa de la Terra", Fragmenta Editorial, 2021), terme que segons Pigem va encunyar Panikkar per primera vegada i que vindria a significar la saviesa del món entès com a llar (el prefix "eco" vindria del terme grec "oikos", "llar", origen també del mot "economia", "la gestió de la llar"). Menys comprensió racional ("logos") i més saviesa ("sofia"): "Fem de l'ecosofia el marc conceptual on incloure l'ecologia", deia en Jordi. A Anglaterra va estar ensenyant filosofia de la ciència des d'una perspectiva holística, i quan va tornar a Catalunya fa més de vint anys va decidir establir-se a l'Escala. "Alguna cosa té l'Empordà que atreu la filosofia i els filòsofs; té un geni loci que va atreure Miquel Morey i Lluís Racionero. No en va els grecs hi van establir la colònia més occidental, un segle abans que nasqués Plató...", comentava en Jordi a la presentació que va fer de la trilogia a la llibreria de Calonge.

En els tres volums de la trilogia, l'autor, mitjançant una narrativa fluida, erudita i plena de referències tant clàssiques com contemporànies, condueix els lectors per una travessa intel·lectual de primer nivell que ens endinsa en les entranyes del món de finals del primer quart del segle XXI. I el dibuix que ens en fa és, com a mínim, angoixant. A "Pandèmia i postveritat" utilitzava les distopies d'Orwell i Huxley, "1984" i "Un món feliç", respectivament, per mostrar com Occident s'ha anat aproximant a la societat del segon autor, mentre que Orient a la del primer. La tecnocràcia, a saber, el sistema social basat en el poder de la tecnologia i les empreses tecnològiques, és ja un fet. I ens està conduint cap a un camí deshumanitzat ("Si l'ésser humà deixa de ser un ésser que pensa, capaç de comprendre i de dir coses amb sentit, queda reduït a un simple engranatge de sistema tecnocapitalista, s'enfonsa en el món sense ànima, sense interioritat, sense sentiments, sense consciència, propi de les màquines", p. 91).

L'anàlisi continua a "Tècnica i totalitarisme", en què aprofundeix en la capacitat de control de la tecnologia digital sobre els éssers humans i el perill que comporta per a la supervivència de les democràcies i la seva capacitat de garantir la llibertat, la igualtat i la fraternitat. La utilització del món creat per J. R. R. Tolkien a "El senyor dels anells" com a metàfora de la maquinització i la tecnovigilància converteixen l'ull de Sauron o l'anell de poder en referents ficticis d'aquest control cada vegada més absolut del poder global.

En el tercer i darrer dels volums, "Consciència o col·lapse", continua la perspectiva crítica de la digitalització aprofundint en la forma de pensament que l'acompanya. El filòsof l'anomena pensament algorítmic i l'oposa al pensament holístic. El que Pigem anomena "pensament algorítmic" és la concepció que tot és matematitzable, reduïble a xifres, no amb la voluntat de conèixer el món i coexistir-hi sinó amb la voluntat de dominar-lo tot fragmentant-lo.

D'altra banda, el pensament holístic (de "holos", "total") vindria a ser la forma de pensament que es vincula amb la llarga tradició humanista grecollatina que s'alimenta dels tres grans principis clàssics de bellesa, veritat i bé com a orientadors de l'acció humana, alhora que beu també del principi també clàssic que en llatí pren la forma d'"anima mundi", traducció del grec "psyche tou kosmou" ("psique del cosmos"). És el que ens permet una connexió vital amb l'ara i l'aquí, amb l'atenció plena autoconscient que ens connecta al món i als altres.

Ambdues formes de pensament ens són consubstancials i fins i tot es poden relacionar amb quin dels dos hemisferis del cervell predomina, però en Jordi destaca que el pensament algorítmic ens aboca a la deshumanització mentre que l'holístic preserva la humanitat ("La ment holística o ment fluent és també una ment atenta, en el doble sentit que realment posa atenció i que té atencions", p. 64 i 65).

La Mentalitat que defineix Ruskoff és equiparable al pensament algorítmic de Pigem. Com a societat podem prendre consciència de les cadenes disfressades de llibertat i que anomenem xarxes socials (quan en realitat són xarxes digitals, com en diu l'amic Àngel Rodríguez), o deixar-nos endur cap al col·lapse que suposa la pèrdua de la llibertat i l'adveniment de les distopies tecnocràtiques. Depèn de nosaltres. El primer pas, com deia en Jordi dissabte en acabar la presentació, és ser-ne conscients, parlar-ne, difondre l'esperit crític i la perspectiva humanista. Si som capaços de distingir el cant de les sirenes digitals de l'aquí i l'ara, no tot està perdut. Encara.